

Matti Vuori

Suhteen luominen toiminnan malleihin ja niiden päivittäminen huippukuntoon

Miten suhtaudutaan ja arvioidaan toimintaa kuvaavia malleja? Aina silloin tällöin tulee käsille hetki, jolloin olosuhteiden muuttuttua on arvioitava uudelleen suhdetta aiemmin ”itsestäänselviin” toimintaa kuvaaviin malleihin. Tässä jutussa esitetään, mitä kaikkea kannattaa miettiä ajatusten päivittämisen yhteydessä.

Sisällysluettelo

Johdanto	2
Mallin arviointi ja päivitys nykyhetken ja tuleviauuden tarpeisiin	3
Vaihe 1: Mallin yleisen luonteen oivaltaminen	3
Vaihe 2: Oman suhteen tiedostaminen	4
Vaihe 3: Mallin historiallisten taustojen tiedostaminen.....	4
Vaihe 4: Mallin edustaman ajattelutavan, filosofian tunnistaminen	5
Vaihe 5: Mallin sovellustilanteiden tunnistaminen	5
Vaihe 6: Väliarvio: olisiko parempaa?	6
Vaihe 7: Mallin sovitus prosesseihin	6
Vaihe 8: Mallin substanssin päivitys.....	7
Vaihe 9: Mallin esitystavan päivitys.....	7
Vaihe 10: Valmis! Sitten vain käyttämään!	7
Jälkisanat: Edelläolevakin on malli, johon suhtaudutaan eri tavoilla	8

Johdanto

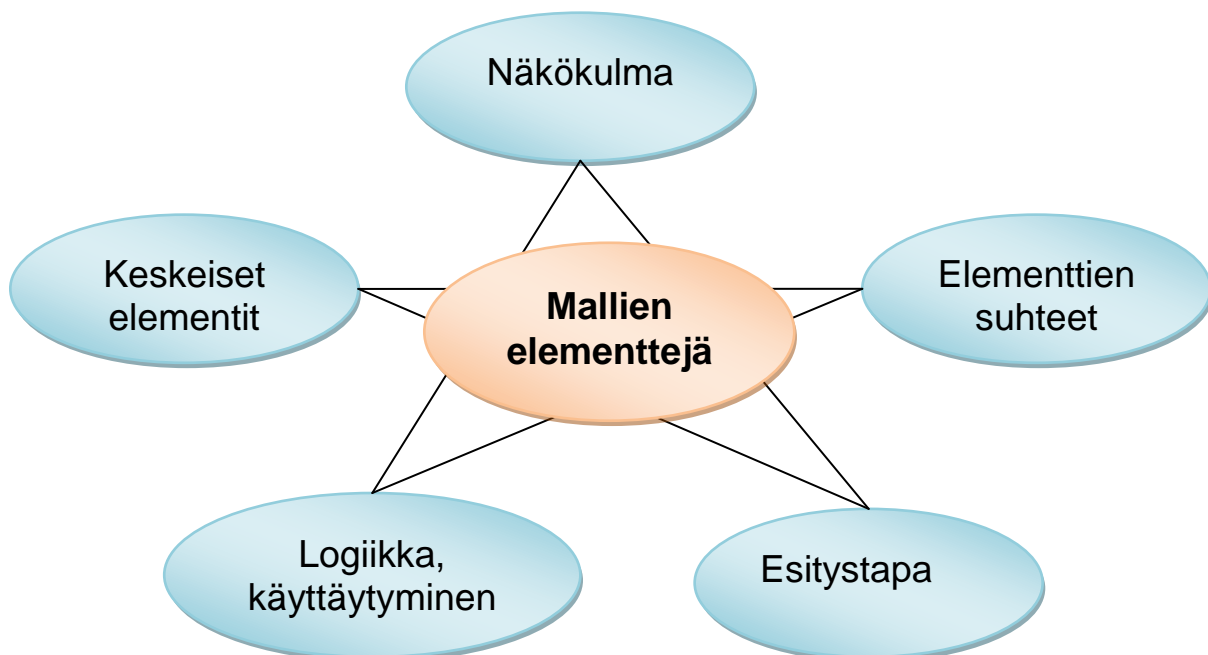
Aina silloin tällöin tulee käsille hetki, jolloin olosuhteiden muututtua on arvioitava uudelleen suhdetta aiemmin itsestäänselviin” toimintaa kuvaaviin malleihin. Esimerkkejä sellaisista:

- Ohjelmistokehityksen vesiputousmalli.
- Ohjelmistotestauksen V-malli.
- Kehittävän työntutkimuksen kolmiomalli.
- Käytettävyyden kriteerien klassiset mallit.
- ISO-standardin esittämä laatumalli.
- Työnkulun uimaratakaavio.
- Geneerinen toimintaprosessin rakennuspalikka (in/out/ohjaus/resurssit).
- Strategiaprosessin malli.
- Ohjelmiston konseptin määrittäviä elementtejä esittävä malli.
- Kypsyystasomallit.
- Jne...

Malleilla tarkoitetaan tässä monenlaisia asioita: rakennemalli, konsepti, keskeisten elementtien jäsenyys, vuorovaikutusmalli, prosessimalli, työnkulku, menetelmä, tietomalli...

Niillä voi olla erilaisia esitystapoja: proosa, luettelo, tarkistuslista, kaavio, esitys formaalilla kielellä...

Ja niitä voidaan käyttää erilaisiin tarkoituksiin: toiminnan suunnittelu, toiminnan seuranta, auditointi, katselmointi, kouluttaminen, standardointi, ohjeistus, työnjako, simulointi...

On selvää, että ajan muuttuessa vanhat mallit voivat muuttua kelvottomiksi. Mutta voi myös olla, että niillä olisi hyvin paljon annettavaa, jos ne muuntaa ”uuteen aikaan” sopiviksi. Ja joka tapauksessa niiden olemusta pitää pohtia, ettei heitä lasta pesuveden mukana, kun mallin hylkää. Kovin usein vanhaa hylätään kevyin perustein, muotia seuraten tai koska ”sukupolvenvaihdoksissa” ei kokemustieto siirry yhtä tehokkaasti kuin uusien asioiden markkinointi. Moni osaamisalue on saavuttanut vuosikymmeniä sitten sellaisen tason, että ”ikivanhat” mallit kuvaavat asioita täysin pätevästi nyt ja tulevaisuudessa.

Kannattaa muistaa, että maailmaan luodaan uusia hypetettyjä malleja kaikkein eniten rahan ansaitsemiseksi, eikä todelliseen tarpeeseen. Ja sekä kaupalliseen toimintaan että tutkimusmaailmaan kuuluu olennaisena piirteenä selän kääntäminen toisten tekemille malleille.

Kuitenkin, malleilta odotetaan usein ihan liikoja. Kaikkia malleja ei ole tarkoitettu käytettäväksi suoraan, vaan:

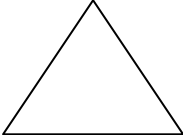

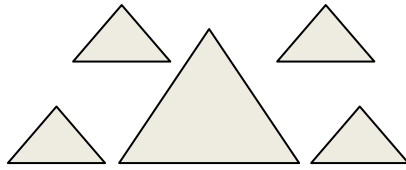
- Havainnollistamaan tiettyä näkökulmaa johonkin asiaan.
- Toimimaan käytännön sovelluksen viitekehyksenä ja orientaationa.
- Olemaan opetuksen väline, jolla luodaan ajattelumalleja.
- Näyttämään ideaalin olemus ja kehityksen suunta.
- Jäsentämään konseptia abstraktilla tavalla.
- Yksinkertaistamaan kompleksista todellisuutta, jotta sitä voidaan käsitellä.
- Tekemään näkymätön näkyväksi.
- Tukemaan jatkuvuutta.
- Luomaan symboleja, tallentamaan merkityssisältöjä.

Tällaisten mallien ei olekaan tarkoitus näyttää kaikkia ajattelun toiminnan detalleja, vaan juuri karsiminen ja yksinkertaisuus on niiden keskeisin menestystekijä! Niihin luodaan tarvittavat detaljit kontekstissa tapahtuvalla työstämisellä.

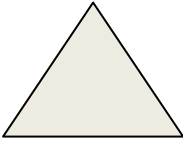

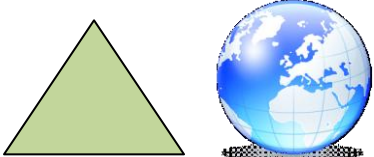
Seuraavassa onkin kuvattu vaiheita, joiden kautta voi systemaattisemmin paneutua jonkin olemassaolevan mallin arvoon ja sen soveltamiseen jatkossa.

Mallin arviointi ja päivitys nykyhetken ja tuleviauuden tarpeisiin

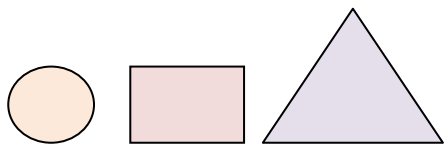
Vaihe 1: Mallin yleisen luonteen oivaltaminen

<p>Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää</p> 		
<p>Ymmärretään, että vain malli, pelkistys ja karikatyyri ja yleensä harva malli toimii sellaisenaan ilman täydentämistä ja räätälöintiä.</p> <p>Fiksut mallien ja menetelmien kehittäjät myöntävät suoraan, että asiat tarvitsevat käytännössä täydentämistä – esimerkiksi laadunvarmistusprosessien lisäämistä.</p>		<p>Malli, jonka luonne on ymmärretty</p>

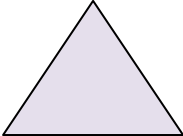

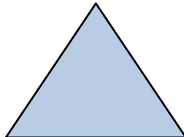
Vaihe 2: Oman suhteen tiedostaminen

<p>Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää</p> 		
<p>Mieti: Kun ajattelet mallia ja sen kenties huonoja puolia, onko kyse oikeasti mallista vai sen ammattitaidottomasta soveltamisesta eli "maailman yleisestä luonteesta"? Mieti, onko maailma muuttunut niin, että malli voisi jatkossa pärjätä paremmin?</p>		<p>Malli, johon liittyvä oma suhde on ymmärretty</p>

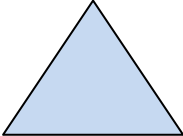

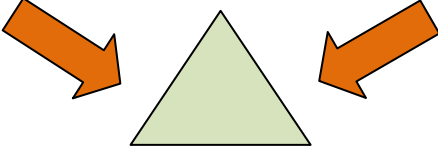
Vaihe 3: Mallin historiallisten taustojen tiedostaminen

<p>Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää</p> 		
<p>Mietitään, miksi ja milloin malli on kehitetty.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mihin tarkoitukseen? • Millä motiiveilla? • Kuka? • Kaupallisuus vai kehitystahto? • Kilpailu ja koulukunnat 		<p>Malli, jonka taustat on ymmärretty</p>

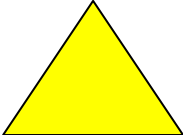

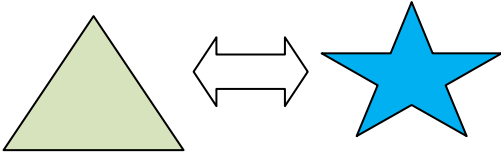
Vaihe 4: Mallin edustaman ajattelutavan, filosofian tunnistaminen

<p>Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää</p> 		
<p>Tunnistetaan mallin taustalla olevat ajattelumallit.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millaisia käsityksiä hyvästä toiminnasta mallista voidaan lukea implisiittisesti? 		<p>Malli, jonka edustama filosofia on tunnistettu</p> <p>Mitä? Mksi? Miten?</p>

Vaihe 5: Mallin sovellustilanteiden tunnistaminen

<p>Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää</p> 		
<p>Selvitetään, millaisissa tilanteissa ja konteksteissa mallia on aiemmin käytetty.</p> <p>Mietitään, millaiset tilanteet ovat relevantteja muuttuneessa toimintaympäristössä</p>		<p>Malli, jonka potentiaaliset kontekstit & sovellusalueet on tunnistettu</p>

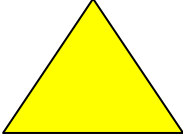

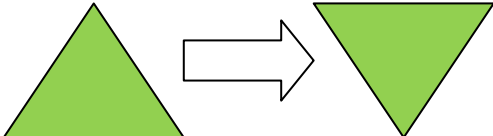
Vaihe 6: Väliarvio: olisiko parempaa?

Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää 		
Tässä kohtaa voi miettiä, onko kuitenkin olemassa samaa asiaa käsitteleviä muita malleja, joista joku tai jotkut ovat paremmat? Jos on, ei työtä kannata jatkaa tämän mallin kanssa.		Malli, joka on edelleen relevantti ja jota ei voida riittävästi korvata muilla.

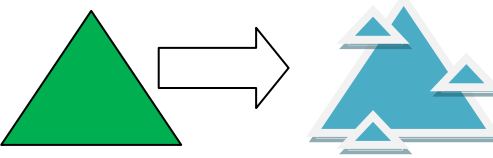
Vaihe 7: Mallin sovitus prosesseihin

Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää 		
Selvitetään, millaisissa konkreettisissa prosesseissa (prosessit joihin se on sulautettu; niiden yläprosessit) mallia on käytetty ja miten sitä on oikeasti käytetty (referenssimallina, suoraan operatiivisesti, aina räätälöitynä, väärinkäytettynä...). Analysoidaan sovitettavuus nykyisiin prosesseihin. Mietitään käyttötavan muutos tai tarkennus.		Malli, jonka käyttötavat prosesseissa on tunnistettu

Vaihe 8: Mallin substanssin päivitys

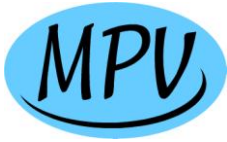
<p>Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää</p> 		
<p>Arvioidaan mallin sisällön päivitstarve ottaen huomioon, mitä asioista tiedetään nykyisin ja mitä nykyään pidetään relevanttina. Termien tarkistus on tärkeää, koska asioista käytettyjen termien on tapana vaihtua kymmenen vuoden välein!</p> <p>Tässä vaiheessa, kun mallin olemusta on pohdittu muutamalta kantilta, on hyvät valmiudet laatia mallista parempi versio.</p>		<p>Malli, jonka sisältö ja termit on ajantasaistettu</p>

Vaihe 9: Mallin esitystavan päivitys

<p>Lähtötilanne: Malli, jota halutaan ymmärtää</p> 		
<p>Eri aikakausina on erilaisia tarpeita mallien kuvauksille. Pitää esimerkiksi soveltaa muiden mallien käytäntöjä ja päivittää formaaleja kuvaustapoja.</p> <p>2000-luvulla on mm. hyvä tarkistaa, että visuaalinen kuvaus ei käytä UML:n elementtejä eri tavalla kuin UML.</p> <p>Tunnistetaan muutostarpeet ja suunnitellaan päivitetty esitystapa.</p>		<p>Malli, jonka esitystapa on saatettu ajan tasalle</p>

Vaihe 10: Valmis! Sitten vain käyttämään!

Se siitä. Malleista on tietenkin etua vain, jos niitä käyttää. Eli sitten vain käyttämään!

Jälkisanat: Edelläolevakin on malli, johon suhtaudutaan eri tavoilla

Edellä on kuvattu malleihin suhtautumisen malli. Se on esitetty systemaattisessa muodossa, vaikka on selvää, että hyvin harva henkilö tulisi käytännössä toimimaan niin metodisesti. Jutun alussa viitattiin mallien erilaisiin käyttötarkoituksiin ja tässä sovelletaan useita niistä:

- Mallien analysoinnin havainnostaminen.
- Ideaalin esittäminen: erilaisia malleja voidaan miettiä eri näkövinkkeileistä, eikä vain suhtautua niihin elämämme kulutustarvikkeina.
- Geneeristen mallin konseptin esittely ajatellen niitä historiallisen jatkumon osana.
- Kompleksisen malleihin suhtautumisen yksinkertaistus.

Olennaista tässä on se, että jokainen formaali maailmamme malli on meidän omassa mielessämme erilaisissa muodoissa ja ne muodot tuottaa oma tiedostamisemme. Kun esimerkiksi pohdimme jonkin mallin historiallista syntyä ja aikakautta, malliin syntyy historiallinen ulottuvuus, jonka kautta pystymme taas jatkamaan eteenpäin ja miettimään mallin muita piirteitä – mallia mielessämme rikastaen ja joka kerta paremmin ymmärtäen.

Mallikasta malliajattelua ja ajattelumalleja!